

2. Ліпкан В. А. Консолідація інформаційного законодавства України: [Монографія] / В. А. Ліпкан, М. І. Дімчогло / за заг. ред. В. А. Ліпкана. К.: ФОП О.С. Ліпкан, 2014. 416 с

3. Кушнір І. П. Кримінально-правове забезпечення охорони інформаційних відносин у прикордонній сфері. Питання боротьби зі злочинністю. Випуск № 36. 2018. С. 82–93.

4. Панченко О. А. Інформаційна складова національної безпеки. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Державне управління. 2019. Випуск 3. URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/governance/article/view/296>.

5. Писаренко Г. М. Юридична відповідальність в інформаційній сфері: окремі аспекти становлення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 36 (2). С. 55–58.

Єлаєв Юрій Леонідович,

викладач кафедри організації досудового розслідування факультету № 1
Криворізького навчально-наукового
інституту Донецького державного
університету внутрішніх справ

ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЮТЬ КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ФОРМАЛЬНО-ЮРИДИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Кримінальний Кодекс України (далі за текстом – КК України [1]), в царині загальної частини кримінального законодавства України передбачає, зокрема, такі правові інститути, як обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння (Розділ VIII Загальної частини КК України [1]), звільнення від кримінальної відповідальності (Розділ IX Загальної частини КК України [1]). Разом з цим, майже недослідженою сферою наукових пошуків є сфера **обставин, що виключають кримінальну відповідальність**.

У зв'язку з цим, зазначаю, що приписи частини 2 статті 37 КК України [1] передбачають юридичну формулу «**виключає кримінальну відповідальність**». Так, вищевказана кримінально-правова норма встановлює правило згідно якого: Уявна оборона виключає кримінальну відповідальність за заподіяну шкоду лише у випадках, коли обстановка, що склалася, давала особі достатні підстави вважати, що мало місце реальне посягання, і вона не усвідомлювала і не могла усвідомлювати помилковості свого припущення. Тобто, вищеназвана юридична формула є невід'ємною частиною даної кримінально-правової норми (частини 2 статті 37 КК України [1]), а саме є частиною диспозиції вищеназваної норми КК України [1].

Внаслідок чого, в даному науковому дослідженні звернемо увагу, передусім, на формально-юридичну ознаку – на законодавчу визначеність дефініцій (котрі текстово (літерально) або змістовно (по суті) закріплюють термін «виключення кримінальної відповідальності»), які є елементами вищеназваного кримінально-правового інституту та які встановлені іншими нормами КК України (окрім, приписів частини 2 статті 37 КК України [1], котрі

текстово (літерально) закріплюють термін «виключення кримінальної відповідальності»). При цьому, інші норми КК України [1] змістовно (по суті) закріплюють термін «виключення кримінальної відповідальності».

Зокрема, в ряді норм КК України [1], встановлено юридичну формулу: «**не підлягає кримінальній відповідальності**». Так, норми частини 4 статті 36 КК України [1], які регулюють інститут необхідної оборони, передбачають, що **Особа не підлягає кримінальній відповідальності**, якщо через сильне душевне хвилювання, викликане суспільно небезпечним посяганням, вона не могла оцінити відповідність заподіяної нею шкоди небезпечності посягання чи обстановці захисту.

Також, слід відмітити, що норми частини 3 статті 39 КК України [1], яка регламентує інститут крайньої необхідності передбачає, що: особа **не підлягає кримінальній відповідальності** за перевищення меж крайньої необхідності, якщо внаслідок сильного душевного хвилювання, викликаного небезпекою, що загрожувала, вона не могла оцінити відповідність заподіяної шкоди цій небезпеці.

Крім того, необхідно зазначити, що норми частини 2 статті 40 КК України [1], котрі визначають кримінально-правове значення фізичного примусу та психічного примусу, встановлюють відсилочну диспозицію згідно якої: Питання про кримінальну відповідальність особи вирішується відповідно до положень статті 39 КК України [1].

Окрім цього, необхідно зазначити, що норми частини 5 статті 36 КК України [1] встановлюють схожу, подібну юридичну формулу, а саме: «**не має наслідком кримінальну відповідальність**», згідно якої: Не є перевищенням меж необхідної оборони і **не має наслідком кримінальну відповідальність** застосування зброї або будь-яких інших засобів чи предметів для захисту від нападу озброєної особи або нападу групи осіб, а також для відвернення протиправного насильницького вторгнення у житло чи інше приміщення, незалежно від тяжкості шкоди, яку заподіяно тому, хто посягає.

Вбачається, що вищеназвані юридичні формули можна вважати такими, що за своїм змістом (по суті) є однорідними з дефініцією «**виключення кримінальної відповідальності**». Одночасно з цим, однорідні (але не тотожні) юридичні формули в даній юрисдикційній царині встановлені іншими кримінально-правовими нормами, а саме:

1. Юридична формула – **Не підлягає кримінальній відповідальності особа**, передбачена положеннями частини 3 статті 41 КК України [1], котра встановлює кримінально-правовий інститут Виконання наказу або розпорядження; згідно якої: Не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка відмовилася виконувати явно кримінально протиправний наказ або розпорядження.

2. Юридична формула – **Особа не підлягає кримінальній відповідальності**, визначена приписами частини 3 статті 43⁻¹ КК України [1], котра встановлює кримінально-правовий інститут Виконання обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України; згідно якої: Особа не підлягає кримінальній відповідальності за застосування зброї (озброєння), бойових припасів або вибухових речовин проти осіб, які

здійснюють збройну агресію проти України, та за пошкодження чи знищення у зв'язку з цим майна.

Слід звернути увагу на той факт, що у вищеназваних випадках законодавець використовує іншу текстово-юридичну конструкцію, аніж у випадках коли визначаються юридичні формули в сфері **обставин, що виключають кримінальну відповідальність**. Так, в цьому випадку, відносно **обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння** застосовується юридична формула (текстово-юридична конструкція): **Не є кримінальним правопорушенням**, яка встановлена приписами: а) частини 1 статті 39 КК України [1], котра регулює царину крайньої необхідності в кримінальному праві; б) частини 1 статті 40 КК України [1], котра регулює царину фізичного примусу та психічного примусу в кримінальному праві.

При цьому, обставини, що виключають кримінальну відповідальність характерні не тільки для царини пільгових інститутів кримінального права, а й для деяких інших інститутів кримінального права, передусім, для інститутів загальної частини кримінального права.

Так, у межах інституту кримінальної відповідальності співучасників наявне правоположення згідно якого: Співучасники не підлягають кримінальній відповідальності за діяння, вчинене виконавцем, якщо воно не охоплювалося їхнім умислом (частина 5 статті 29 КК України [1]).

Необхідно зазначити, що в межах кримінально-правового інституту добровільної відмови співучасників (стаття 31 КК України [1]), також наявні ряд обставин, які виключають кримінальну відповідальність, котрі викладені у тексті КК України [1] шляхом застосування юридичної формули: **«не підлягає кримінальній відповідальності»**, а саме:

1. У разі добровільної відмови від вчинення кримінального правопорушення виконавець (співвиконавець) не підлягає кримінальній відповідальності за наявності умов, передбачених статтею 17 КК України (речення 1 частини 1 статті 31 КК України [1]).

В свою чергу, приписи статті 17 КК України [1] прямо та безпосередньо регулюють кримінально-правовий інститут добровільної відмови при незакінченому кримінальному правопорушенні. Одночасно з цим, згідно положень частини 2 статті 13 КК України [1] незакінченим кримінальним правопорушенням є готування до кримінального правопорушення та замах на кримінальне правопорушення.

2. Не підлягають кримінальній відповідальності при добровільній відмові організатор, підбурювач чи пособник, якщо вони відвернули вчинення кримінального правопорушення або своєчасно повідомили відповідні органи державної влади про кримінальне правопорушення, що готується або вчиняється (речення 1 частини 2 статті 31 КК України [1]).

Все вищенаведене свідчить про необхідність подальших доктринальних досліджень наукової царини та нормативно-правової царини в сфері обставин, що виключають кримінальну відповідальність. Зокрема, однією із теоретико-юридичних стратегій, в даному випадку, може бути формулювання загальних положень про обставини, що виключають кримінальну відповідальність. При цьому, вищеназвані загальні положення будуть синтезом результатів

фундаментального пізнання кожної з вищеназваних кримінально-правових обставин (із застосуванням, в тому числі, формально-логічного методу тлумачення юридичних норм).

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/234114/conv/sp:max50:nav7:font2#n3074>.

Жук Ілона Василівна,
старший науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем протидії
злочинності ННІ № 1 Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО ШАХРАЙСТВА, ВЧИНЕНОГО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації суттєво вплинула на стан економіки в Україні, негативним чином позначившись на функціонуванні всіх її ланок, зокрема, банківської системи. У цьому зв'язку особливої актуальності набувають питання забезпечення безпеки банківської діяльності, у тому числі її захисту від кримінально протиправних посягань.

Проведене компанією «KPMG International»¹ дослідження з питань шахрайства у банківській сфері засвідчило збільшення кількості випадків шахрайства, розмірів спричинених ними збитків, а також розширення типології шахрайських дій [1]. Крім того військова агресія РФ створила підґрунтя для подальшої криміналізації банківської системи, зокрема, збільшення кількості шахрайства, про що, приміром, неодноразово повідомляв Національний банк України [2]. Найбільш розповсюдженими є випадки заволодіння грошовими коштами з використанням емітованих банками платіжних карток, як-от «фейковий збір коштів на допомогу», насамперед на підтримку Збройних сил України.

До прикладу, вироком Галицького районного суду м. Львова Особа_1 була засуджена за ч. 3 ст. 190 КК України за вчинення наступних дій. 12.04.2022 Особа_1, маючи умисел на заволодіння чужим майном шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки, використовуючи акант в соціальній мережі «Facebook», під виглядом збору коштів на лікування та реабілітацію як військовослужбовцю ЗСУ, заволодів грошовими коштами потерпілої особи в загальній сумі 24915 грн., котрі остання перерахувала на банківську картку, відкриту на ім'я Особи_1. Судом винному було призначено покарання у виді трьох років позбавлення волі [3].

Наведемо для порівняння інший приклад, у якому не йдеться про шахрайство (судом дії винного були правильно кваліфіковані як крадіжка). Так,

¹ Глобальне дослідження KPMG у банківській сфері було проведене у період листопад 2018 року – лютий 2019 року у 43 роздрібних банках, 13 з яких розташовані у країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону, 5 – в Америці і 25 – у Європі, на Середньому Сході та в Африці (ЕМА). 18 з цих банків мали дохід понад 10 млрд дол. США, а 31 банк мав понад 10 000 співробітників у різних країнах світу.